

VERSLAG

VAN DE VOLKSKUNDE-COMMISSIE
DER KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE
VAN WETENSCHAPPEN TE AMSTERDAM
OVER 1963

OVERDRUK UIT HET JAARBOEK DER KONINKLIJKE
NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN
1963—1964

VERSLAG

VAN DE VOLKSKUNDECOMMISSIE OVER 1963

De commissie, die dit jaar ongewijzigd bleef, vergaderde slechts eenmaal, op 2 april.

Het bureau der commissie zond in december de 28ste vragenlijst uit, waarin vragen werden gesteld over palmtakjes, Palmzondag en de gebruiken in de week vóór Pasen.

Op 31 december 1963 waren in totaal 34.620 lijsten op het bureau aanwezig. Van de lijsten 1—23 bleven de aantallen ongewijzigd. Van lijst 24 zijn thans aanwezig: 1302 exx., van lijst 25: 933 exx., van lijst 26: 921 exx., van lijst 27: 824 exx.

In de loop van het jaar werden 891 ingevulde lijsten ontvangen.

De Vlaamse afdeling der Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde zond in het afgelopen jaar geen vragenlijst uit.

Voor de Volkskunde-atlas tekende de heer M. de Meyer kaarten van de voorbehoed- en geneesmiddelen tegen de roos (kaart 14), bedevaarten voor genezing van de roos (kaart 15), voorbehoed- en geneesmiddelen tegen het reuma (kaart 16) en bedevaarten voor genezing van het reuma (kaart 17). De kaarten 11, 12 en 13 zijn inmiddels afgedrukt, van de kaarten 14, 15, 16 en 17 zijn de drukproeven ontvangen. De heer Voskuil schreef de commentaren bij de kaarten 18 (kinderschrik) en 19 (watergeest en waterschrik), die al eerder waren afgedrukt. Kaart 20 (korenschrik) en de commentaar daarop zijn in voorbereiding.

Van het tijdschrift „Volkskunde” verschenen de afleveringen 1—3 van jaargang 64 (1963).

In de „Mededelingen van de Centrale commissie voor onderzoek van het Nederlandse Volkseigen” schreef mw. Veldhuyzen een artikel over het Nederlands Volksliedarchief.

Symposia vonden ook in het afgelopen jaar niet plaats. Er werden drie medewerkersbijeenkomsten gehouden, in Doetinchem

(6 april), Almkerk (25 mei) en Amersfoort (5 november). Op de bijeenkomst in Doetinchem sprak de heer G. J. H. Krosenbrink over zijn ervaringen bij het optekenen van volksverhalen. Op de bijeenkomst in Amersfoort sprak de heer Heupers over hetzelfde onderwerp. Op beide vergaderingen werden bandopnamen van volksverhalen ten gehore gebracht.

De secretaris vertegenwoordigde het bureau op de Volkskundedagen van het Beraad voor het Nederlandse volksleven en het Nederlands Volkskundig Genootschap te Antwerpen (1 juni) en Arnhem (5 oktober). Te Antwerpen was men de gast van het Museum voor Volkskunde. De secretaris en de heer Voskuil waren aanwezig op de vergadering van de medewerkers van het Beraad op Randenbroek bij Amersfoort (25 mei), die onder leiding van de secretaris stond als voorzitter van het Beraad. De heer Voskuil woonde de vergadering van de Grenscontactencommissie op het Schloss Raesfeld (Westfalen) (13 juli) bij, waar o.a. over de wenselijkheid van nauwere samenwerking tussen dialectschrijvers en volkskundigen aan weerszijden van de grens gesproken werd. De jaarvergadering van het Nederlands Volkskundig Genootschap (27 maart) vond evenals vorig jaar op het bureau der commissie plaats.

Aan het indertijd door Z.W.O. op gang gebrachte en door het Rijk verder gefinancierde onderzoek naar de nog levende volksverhalen namen dit jaar 17 medewerkers deel, t.w. de dames mw. Dr. A. R. Hol (Ingen) en mw. Cath. Kusters (Asten) en de heren M. J. Ampt (Hasselt), A. de Boo (Kwadendamme), E. H. Brouwers (Klimmen), G. G. Engels (Helden), E. Heupers (Soest), S. Keuning (Veenwouden), H. Kooyman (Haastrecht), G. J. H. Krosenbrink (Winterswijk), G. H. Linssen (Zwalmen), J. M. de Nooyer en L. Kouwen (Renesse), M. G. van Overloop (Kapelle), J. Sportel (Siddeburen), J. de Vries (Terneuzen), F. Wever (Mussel) en E. Wouda (IJlst). Het onderzoek in het aan hen toegewezen gebied werd inmiddels voltooid door de heren S. Keuning (het noordoosten van Friesland), H. Kooyman (het zuidoosten van Zuid-Holland en

het aangrenzende Utrechtse gebied), J. Sportel (het noordoosten van Groningen), J. de Vries (oostelijk Zeeuws-Vlaanderen) en F. Wever (Westerwolde en de aangrenzende Veenkoloniën). De heren Kooyman en De Vries breidden hun gebied vervolgens uit, respectievelijk naar het zuiden en het westen. In totaal werden ongeveer 10.000 volksverhalen en kortere notities over het volksgeloof verzameld, die inmiddels in het trefwoordensysteem zijn opgenomen.

Samen met de heer Rensink maakte de heer Voskuil bandopnamen in Nieuw-Heten, Zieuwent, Toldijk en Zevenaer en bezocht hij een groot aantal bij het veldwerk voor het woord-en-zaakonderzoek betrokken medewerkers in het noorden, oosten en zuiden van het land. Voor verdere bijzonderheden met betrekking tot dit onderzoek zij verwezen naar de mededelingen dienaangaande in het verslag van de Dialectencommissie.

Bij het uittypen van het binnengekomen materiaal voor het trefwoordensysteem en bij het schriftelijk contact met de medewerkers werd de heer Voskuil in de eerste plaats terzijde gestaan door mw. H. Schenck de Jong en verder achtereenvolgens door de student-assistenten mw. T. de Groot, mw. D. M. Eikelboom-Sluis, mw. L. Versteegen-Wegman en mw. E. H. Neuteboom-Visser. Met de controle en het insteken van de fiches belastten zich mw. E. Rensink-Guikink, mw. W. Nobels-Rensink, A. F. van der Kooi, mw. C. E. Waalwijk van Doorn en mw. H. Weijerstrass. Mw. Waalwijk van Doorn en C. J. Speelman behandelden een deel van de binnenkomende correspondentie en maakten het materiaal voor de typistes. Mw. B. L. van der Kooi en D. J. van Alkemade maakten een begin met het overschrijven van de gegevens op de vragenlijsten 5, 7, 20 en 23 over de jongelingsschap, geluks- en ongeluksdagen, onheilspellende voortekens en het branden van kaarsen op kerkhoven. Ook met de ordening van dit afgeschreven materiaal en de verwerking ervan in het trefwoordensysteem werd opnieuw voortgang gemaakt. Mw. Rensink-Guikink verwerkte de gegevens over het onheilspellend voortekens (lijst 1 (1934), I, 3), over inhuurgebruiken en verhuisgebruiken (lijst 1 (1943), II, 1) en over ketelmuziek (lijst 1 (1934), II, 2); mw. Nobels-Rensink maakte een begin met

de verwerking van de gegevens over het inbezitnemen van een nieuwe woning en de haardlei (lijst 1 (1934), III, 1—3); M. G. van Overloop verwerkte het materiaal over de middelen tegen de kiespijn (lijst 21 (1957), IV, 4); C. J. Speelman verwerkte een aanzienlijke hoeveelheid gegevens over kalendergebruiken (lijst 12a (1947)) en kraam- en doopgebruiken (lijst 5 (1939) en 7 (1941)); mw. Van Waalwijk van Doorn begon met de verwerking van de gegevens over de rouwgebruiken (lijst 3 (1937)); A. H. Pieterse ordende de gegevens over de jaarvuren (lijst 3 (1941)).

Aan het knipselarchief werkten A. J. Dekker en mw. Weijerstrass. Het materiaal dat mw. M. J. Francken in het knipselarchief van het Rijksmuseum voor Volkskunde „Het Nederlands Openluchtmuseum” verzamelde werd voor het trefwoordensysteem in gereedheid gebracht door mw. E. van Kicken-Schuurman. Met erkentelijkheid vermelden we dat dit museum ons een groot aantal dubbeln uit zijn knipselarchief schonk.

Bij het exciperen van de binnenkomende periodieken kreeg de wetenschappelijke ambtenaar opnieuw de medewerking van de bibliothecaris de heer De Kruyter. Daarnaast behandelde hij een 60-tal verzoeken om inlichtingen, waarvan 7 uit het buitenland.

Dank zij een interne verhuizing kreeg het Volkskundebureau de beschikking over een aangrenzend vertrek. Daardoor konden alle specifiek volkskundige tijdschriften in beide vertrekken worden geplaatst, alsmede alle volkskundige vragenlijsten.

Mw. J. Schutgens, studente aan de Katholieke Sociale Akademie te Sittard, stond de bibliotheek een kopie af van haar scriptie over volkscultuur en volksgebruiken in Midden-Limburg. De heer W. G. Zimmermann (Vaals) schonk ons een verzameling bidprentjes, de heer J. L. Offermans (Sittard) een grote verzameling knipsels.

Het bureau werd o.a. bezocht door Dr. K. S. Kramer (München), M. de Meyer (Wilrijk-Antwerpen), A. Jacob (Eeklo), Prof. Dr. Hans Trümpy (Basel) en Prof. Dr. Manuel de Paiva Boléo (Coimbra).

Het Volksliedarchief, dat sinds 1 januari 1963 deel uitmaakt van

het Volkskundebureau, werkte met dezelfde bezetting als in de voorafgaande jaren, onder leiding van mw. M. Veldhuyzen en met medewerking van de heren J. Schiering en C. Snijders, met dien verstande dat mw. Veldhuyzen thans gehele dagen werkt. De heren Schiering en Snijders werken reeds vele jaren op het bureau en zijn met de werkzaamheden zeer vertrouwd geraakt.

De aanvulling van het materiaal en de completering der verschillende kaartsystemen vonden onverminderd voortgang. Verwerkt werden een 30-tal wereldlijke liedbundels, waarvan 12 compleet met de melodieën, benevens enkele nauw verwante buitenlandse verzamelingen. Zowel dit materiaal als de kaartsystemen blijken steeds weer de onmisbare basis te vormen voor de meest uiteenlopende werkzaamheden, voor raadpleging ter plaatse en schriftelijke beantwoording van binnengekomen vragen. Het valt te betreuren dat de door mw. W. D. Scheepers opgenomen nog levende liederen nog steeds niet in de kaartsystemen verwerkt zijn.

Mw. Veldhuyzen was op 18 juni in Keulen bij de West-Deutsche Rundfunk III voor de opname van een uitzending op 21—22 september over „Das Volkslied in den Landschaften”, tezamen met Prof. Dr. R. Wolfram en Prof. Dr. E. Klusen. Bij die gelegenheid bezocht zij het Rheinisches Volkslied Archiv te Bonn. Verder werkte zij mee aan de organisatie van de conferentie over het volkslied voor muziekleraren aan kweekscholen (9—12 oktober) op „De Hoorneboeg” bij Hilversum, waar zij twee spreekbeurten vervulde, respectievelijk over de kenmerken van het volkslied en het kinderlied. Ook nam zij de redactie op zich van het bulletin van de Stichting Raad voor de Nederlandse Volkszang, „Signaal”.

Aan een aantal binnen- en buitenlandse bureaus en geleerden werden inlichtingen verschaft. Het bureau werd o.a. bezocht door Dr. Alan Curtis (University of California, Los Angeles, U.S.A.).

De bibliotheek werd verrijkt met een aantal nieuwverschenen boeken en met enkele oudere standaardwerken als Percy's Reliques of Ancient English poetry en herdrukken van Erk-Böhme, Deutscher Liederhorst, Zahn, Kirchenlieder, het Ambraser Liederbuch en Goovaerts, Typographic musicale.

Mw. Scheepers, die tot dusver voor de Stichting Codificatie-commissie van de Raad voor de Nederlandse Volkszang liederen en liedvarianten op de geluidsband vastlegde, doet dit thans in opdracht van de Volkskundecommissie. In het afgelopen jaar maakte zij opnemingen in Harlingen, Groningen, Woltersum, Emmen, Terwolde, Deventer, Twello, Leiden, Leiderdorp, Den Helder, Hoorn, Bolsward, Surhuisterveen, Amsterdam, Katwijk, Noordwijkerhout, Dongen, Zaandam, Waar (gem. Nieuwolde en Scheemda), Muntendam, Drouwen, Garnwerd, Heemskerk, Etten, Rilland-Bat, Zieriksee, Noordbergum, Veenwoudsterwal (gem. Dantumadeel en Tietjerksteradeel), Buitenpost en Hoornsterzwaag (gem. Herenveen), bovendien in Proven (België). Van de teksten en melodieën heeft zij een deel getranscribeerd.

Voor het financieel beheer verwijzen we naar de rekening en verantwoording van de Centrale Commissie.

*Namens de Volkskundecommissie der Koninklijke
Nederlandse Akademie van Wetenschappen:*

A. M. E. DRAAK, *voorzitter.*

P. J. MEERTENS, *secretaris-penningmeester.*

BIJLAGE I

Lijst van personen en instanties, die in 1963 publikaties en handschriften schonken aan het Volkskundebureau:

M. J. Ampt, A. D. Baert, J. Baeten, J. A. Bakker, G. F. van Bavel, J. W. B. Beyk, Dr. D. P. Blok, Prof. Dr. B. Bratanic, mw. N. C. Croin-Lamain, L. F. C. Daenen, Pater Dagobert Gooren, A. J. Derking, Mr. H. Chr. C. Dobbelsstein, Ir. Z. van Doorn, F. Dijkstra, mw. N. Esser-Overwater, A. Faasse, Dr. H. Fincke, M. G. M. H. Gelissen, H. Graf, A. van Hageland, Drs. H. Halbertsma, mw. H. v. d. Heide-Berkenbos, E. Heupers, J. G. W. Heurnink, G. Husslage Dz., Ir. J. A. Jacobs, J. v. d. Knaap, Dr. H. H. Knippen-

berg, G. Knol, mw. G. W. Koster-Bazen, F. Kragt Hz., Dr. C. Kruyskamp, J. J. Kuipers, K. Leeuw Mz., P. W. Lobregt jr., N. v. Meeuwen, R. Meurant, E. Nieuwkoop, Nordisk Institut for Folke-digtning, H. J. van Os, Prof. Dr. Reinhard Peesch, R. Pinon, W. G. Rensink, M. Roepers, mw. M. Roos-Homan, Rijksmuseum voor Volkskunde „Het Nederlands Openluchtmuseum”, Rijksmuseum „Zuiderzeemuseum”, C. Schilt, H. Schoonderbeek, Prof. Dr. K. Schulte Kemminghausen, J. Schutgens, D. P. Schijf, F. Smekens, Ir. S. J. Snieder, A. Th. Soeter, Stichting voor het bevolkings-onderzoek in de drooggelegde Zuiderzeepolders, mw. T. Straatsma-Wiersma, T. G. Tiessen, M. v. d. Velde, J. M. Verhoeckx, F. Visscher, A. J. de Weerd, W. G. Zimmerman.

BIJLAGE II

Opgave van de volkskunde-atlassen, aanwezig in het Volkskunde-bureau (opgesomd in chronologische volgorde):

Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz von K. Jaberg und J. Jud. Die Mundartaufnahmen wurden durchgeführt von P. Scheuermeier, G. Rohlfis und M. L. Wagner. Zofingen (Schweiz), 1928—1940. I—VIII (1705 kaarten).

K. Jaberg und J. Jud, Der Sprachatlas als Forschungsinstrument. Kritische Grundlegung und Einführung in den Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz. Halle (Saale), 1928.
K. Jaberg und J. Jud, Index zum Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz. Ein propädeutisches etymologisches Wörterbuch der italienischen Mundarten. Bern, 1960.

Plattdeutscher Wort-Atlas von Nordwestdeutschland nach eigenen Forschungen und mit eigenen Aufnahmen, von W. Pessler. Hannover, 1928 (19 kaarten).

Volkstumsatlas von Niedersachsen von W. Pessler. Braunschweig, 1933—1937. I—III (18 kaarten). (Veröffentlichungen der historischen Kommission für Hannover, Braunschweig, Schaumburg-Lippe und Bremen, 14).

Atlante linguistico etnografico italiano della Corsica, per G. Bottiglioni. Promosso dalla R. Università di Cagliari; disegni di Guido Colucci e Francesco Giammari. Pisa, 1933—1942. I—X (2001 kaarten).

— Introduzione. Pisa, 1935.

Atlas der Pommerschen Volkskunde, herausgegeben von K. Kaiser. Greifswald, 1936. 2 Bde, I Textband, II Kartenmappe (VI, 44 kaarten). (Pommernforschung Reihe II. Veröffentlichungen des Volkskundlichen Archivs für Pommern, Band 4 und 5).

Atlas der deutschen Volkskunde; herausgegeben mit Unterstützung der Deutschen Forschungsgemeinschaft von H. Harmjanz und E. Röhr. Leipzig, 1937—1939. I—V (100 kaarten, genummerd 1—99, 114).

Atlas der deutschen Volkskunde, herausgegeben von M. Zender. Neue Folge, auf Grund der von 1929 bis 1935 durchgeführten Sammlungen im Auftrage der Deutschen Forschungsgemeinschaft. Marburg, 1958— . I— . (In totaal verschenen 3 afleveringen, 36 kaarten).

— Erläuterungen. Marburg, 1959 . I— . (In totaal verschenen 2 delen betreffende 24 kaarten).

Atlas linguistique et ethnographique du Lyonnais par P. Gardette; avec la collaboration de P. Durdilly, S. Escoffier, H. Girodet, M. Gonon, A. M. Vurpas-Gaillard. Publié avec la concours du Centre national de la recherche scientifique par l'Institut de linguistique romane des facultés catholiques de Lyon. 1950—1956. I—III (1320 kaarten).

Atlas der schweizerischen Volkskunde/Atlas de folklore suisse [von] P. Geiger und R. Weiss, [vanaf 1955] in Zusammenarbeit mit W. Escher und E. Liebl; [herausgegeben von der] Schweizerische[n] Gesellschaft für Volkskunde. Basel, 1951— . I— . (In totaal verschenen 6 afleveringen van deel 1 en 5 afleveringen van deel 2, 176 kaarten).

R. Weiss, Einführung in den Atlas der schweizerischen Volkskunde Basel, 1950.

— Kommentar. Basel, [1962—]. I— . (In totaal verschenen 6 afleveringen van deel 1 en 5 afleveringen van deel 2).

Atlas linguistique et ethnographique de la Gascogne par J. Séguy; [publié par le] Centre National de la recherche scientifique, Paris, 1954—1958. I—III (1092 kaarten). (Nouv. atlas linguistique de la France, dir. par A. Dauzat).

[Atlas von Niederösterreich von L. Schmidt. Wien, 1955] (3 kaarten).

Atlas linguistique et ethnographique du Massif Central par P. Nauton; [publié par l'] Institut de linguistique romane des facultés catholiques de Lyon [et le] Centre National de la recherche scientifique. Paris, 1957—1963. I—III (1900 kaarten), IV (exposé général, table-questionnaire, index alphabétique).

Atlas över Svensk folkkultur; under red. av. A. Campbell, S. Erixon, N. Lindqvist, J. Sahlgren, M. Eriksson; utgiven av Kungl. Gustav Adolfs Akademien. Uddevalla, [1957—]. I— .

Bd I, Materiell och social kultur/material and social culture; . . . under red. av. S. Erixon [and] E. Laid. Uddevalla, [1957]. (44 kaarten).

Polski atlas etnograficzny; redaktor J. Gajek; [uitgegeven door het] Instytut historii kultury materialnej [van de] Polska Akademia Nauk. Zeszyt próbny. Wrocław, 1958 (17 kaarten).

— [Przedmowa w Uwagi wstępne (Introduction and preliminary remarks)] Wrocław, 1958.

Atlas von Oberösterreich [unter] Leitung [von] F. Pfeffer; im Auftrag der Oberösterreichischen Landesregierung herausgegeben vom Institut für Landeskunde von Oberösterreich. Linz, 1958— . I— . (In totaal verschenen 2 afleveringen).

— Erläuterungsband. Linz, 1958— . I— . (Hiervan verschenen eveneens 2 afleveringen).

E. Burgstaller, Das Fragewerk zu den volkskundlichen Karten; Durchführungsbericht zum ersten Fragenbogen. Linz, 1952. Met bijl. (Veröffentlichungen zum Oberösterreichischen Heimat-atlas, I).

Volkskunde-atlas [voor Nederland en Vlaams-België], samengesteld door P. J. Meertens en M. de Meyer; [uitgegeven door de] Volkskundecommissie der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam [en de] Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde te Brussel. Antwerpen/Amsterdam, 1959— . I— . (In totaal verscheen 1 aflevering).

— Commentaar. Antwerpen/Amsterdam, 1959— . I— . Aflevering 1 met medewerking van O. Veltman, H. de Visser [en] J. J. Voskuil.

[Afrikaanse Volkskunde atlas, saamgestel door A. J. Coetzee. Pretoria, 1959— .]. (In totaal verschenen 5 kaarten).

[A. J. Coetzee, Afrikaanse begrafnisgebruike; commentaar van de Afrikaanse Volkskunde atlas]. In: Tydskrif vir Volkskunde en Volkstaal, 15 (1959), 1—32.

Österreichischer Volkskundeatlas; herausgegeben von E. Burgstaller und A. Helbok; unter dem Patronat der Österreichischen Akademie der Wissenschaften im Auftrage der Kommission für den Volkskundeatlas. Linz, 1959— . I— . (In totaal verscheen 1 aflevering, 17 kaarten).

— Kommentar. Linz, 1959— . I— .

— Belegortverzeichnis. Linz, 1959.

A. Helbok, Der Österreichische Volkskundeatlas; seine wissenschaftliche, volks- und staatspolitische Bedeutung. Linz, 1955. (Veröffentlichungen der Kommission für den Volkskundeatlas in Österreich, I).